

Qobustan Milli Tarix-Bədii Qoruğu

Qobustan Dövlət Tarix-Bədii Qoruğunun yüksək əhəmiyyəti nəzərə alınaraq, "Qobustan Dövlət Tarix-Bədii Qoruğu ərazisində yerləşən tarixi və mədəni sərvətlərin qorunması haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2007-ci il 11 iyun tarixli 2213 nömrəli sərəncamı imzalanmışdır. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti canab İlham Əliyevin və xanımı Mehriban Əliyevanın təşəbbüsü ilə 29 iyun 2007-ci il tarixində Yeni Zeləndiyən Kristcort şəhərində keçirilən Ümumdünya İrs Komitəsinin XXXI Sessiyasında Qobustanın qayaüstü rəsmləri, mədəni landşaftı ilə birlikdə YUNESKO-nun Dünya İrs Siyahısına daxil edilmişdir. Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 2007-ci il 6 noyabr tarixli 172 nömrəli qərarı ilə "Qobustan Dövlət Tarix-Bədii Qoruğuna "Milli" statusu verilmişdir. Qobustan Milli Tarix-Bədii Qoruğu ərazisində qoruğun yeni inzibati binası tikilmiş və müasir texnologiyalarla təchiz edilmiş ekspozisiyası yaradılmışdır. Muzeyin ekspozisiyası ən müasir texnologiyalardan istifadə olunmaqla hazırlanmışdır.

12 ekspozisiya zalından ibarət, sensor ekranlı monitorlar və 3D elementlərlə zəngin muzeydə dünyanın müxtəlif guşelerində olan qayaüstü incəsənət nümunələri, Qobustanın minilliklər ərzində dəyişən təbii mühiti, burada aparılmış arxeoloji qazıntılar, daş dövrü insanların həyat tərzi və incəsənəti, Qobustan petroqliflərinin xronologiyası, mənəsi və s. haqqında geniş məlumat almaq olar. 2013-cü ilde Belçikanın Tongeren şəhərində Avropa Muzeylər Forumunun illik toplantısında "Avropanın ən yaxşı muzeyi" nominasiyasına təqdim olunmuş müxtəlif ölkələrin 51 muzeyi arasında Qobustan Milli Tarix-Bədii Qoruğunun muzeyi "European Museum of the Year Award" mükafatına layiq görülən 8 muzeydən biri olmuşdur.

2015-ci ilde Qobustan Milli Tarix-Bədii Qoruğu Avropa Şurası yanında Avropa Mədəni Marşrutlar İstututu tərəfindən sertifikatlaşdırılmış "Prehistoric Rock Art Trails" (Qədim qayaüstü incəsənət izləri) mədəni marşrutuna (PRAT-CARP) daxil edilib. Qo-

ruq dünya əhəmiyyətli xüsusi mühafizə olunan tarix-mədəniyyət ərazilərinə aiddir. 2013-cü ildə Qobustan qoruğuna YUNESKO tərəfindən Dünya İrs Siyahısında olan çox az sayıda tarixi ərazilərə şamil edilmiş "gücləndirilmiş mühafizə" statusu verilmişdir.

Açıq səma altında olan muzeydə müxtəlif dövrlərə aid qayaüstü təsvirlər, qədim yaşayış düşərgələri, "Qavaldaş" kimi tarixi abidələrimiz qorunur. Ümumiyyətə, Qobustan Milli Tarix-Bədii Qoruğunun Böyükdaş, Kiçikdaş, Cingirdağ, Şənqar və Şıxqaya dağları ərazilərində 1031 qaya üzərində çəkilmiş 7 minden çox təsvir dünya əhəmiyyətli abidə kimi dövlət qeydiyyatındadır. Qoruğun fondunda qorunan arxeoloji materialların ümumi sayı 86 mindən çoxdur. Son 3 ilde aparılan elmi-tədqiqat işləri nəticəsində Cingirdağ-Yazılıtəpə sahəsindəki bütün təsvirli daşlar, o cümlədən tədqiqat zamanı aşkar edilmiş 18 yeni təsvirli daş da daxil olmaqla ümumilikde 214 daş sənəd-lesdirilmiş, fotoları çəkilmiş, GPS koordinatları müəyyənlenərək, üzərində təsvir olan daşların eskizləri dəqiqləşdirilmiş və qeydiyyat vərəqələri doldurulmuşdur. Neticədə Cingirdağ-Yazılıtəpə qayaüstü təsvirlər kolleksiyasına 521 ədəd əvvəller qeydiyyatda olmayan yeni təsvir və 18 daş eləvə olunmuşdur. Yeni təsvirlər əsasən Yazılıtəpə üçün xarakterik olan keçi təsvirləri, işarə-damğalar, antropomorflar, həndəsi işaretlər və 2 araba təsvirindən ibarətdir.

Bundan başqa, ölkə başçısı tərəfindən təsdiqlənən "Azərbaycan 2020: Gələcəye baxış" inkişaf konsepsiyasının 10-cu bəndində, "Daşınmaz tarix və mədəniyyət abidələrinin bərpası, qorunması, tarix və mədəniyyət qoruqlarının fealiyyətinin təkmilləşdiriləməsi və inkişafına dair 2014-2020-ci illər üzrə Dövlət Proqramı"nın 1.2. bəndində, "Azərbaycan Respublikasının Mədəniyyət Konsepsiyası"nın 3.2. bəndində nəzərdə tutulmuş muzey fondlarının və arxeoloji abidələrin elektron məlumat bazasının yaradılması müddəəsini nəzərə alaraq Qobustan Milli Tarix-Bədii Qoruğunun fondunda saxlanılan maddi mədəniyyət abidələrinin (qayaüstü təsvirlər, arxeoloji materiallar, qədim yaşayış və dəfn abidələri və s.) müasir tələb-

lərə cavab verən rəqəmsal məlumat bazasının yaradılması layihəsinə başlanılmışdır. 3 istiqamətdə həyata keçiriləcək layihədə qayaüstü təsvirlərin sənədlesdirilməsi, fond materiallarının sistemləşdirilməsi və bütün bunların, eyni zamanda yazılı məlumatlarının (cöl kitabları, arxeoloji hesabatlar və s.) rəqəmsallaşdırılması nəzərdə tutulur.

Qeyd edək ki, Cingirdağ-Yazılıtəpə qayaüstü təsvirlər kolleksiyasının qeydiyyatı zamanı Azərbaycan arxeologiyasında ilk dəfə olaraq abidələrin öyrənilməsində 3D modellesdirme metodundan istifadə olunmuş, 3D metodunun tətbiqi nəticəsində əvvəller

qeydiyyatda olan daşların üzərində yüzlərə yeni təsvir aşkar edilmişdir. Qobustan Milli Tarix-Bədii Qoruğu qayaüstü təsvirlərin yeni metodlarla qeydiyyatı layihəsinin uğurlu nəticələri beynəlxalq elm ictimaiyyətinin də diqqət mərkəzində olmuşdur. Ötən il layihənin növbəti mərhələsində iştirak etmək üçün müraciət etmiş İspaniya və İtaliyadan olan tədqiqatçılar

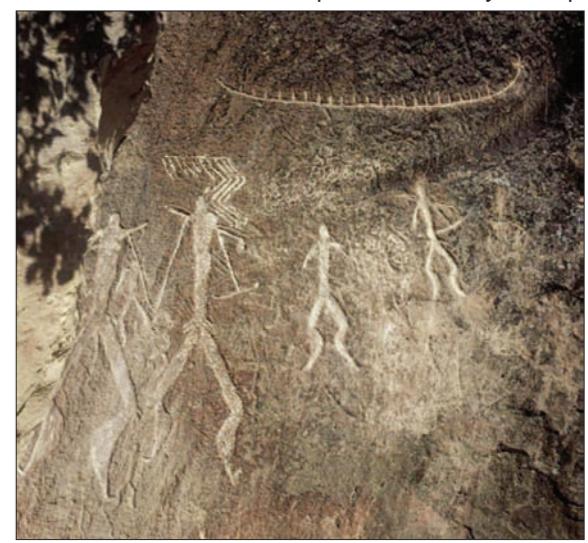
qoruq rəhbərliyinin dəvəti ilə Qobustan Milli Tarix-Bədii Qoruğunda olmuşlar. Görüşdən sonra Qobustan qayaüstü təsvirlərinin qeydiyyatı layihəsinin növbəti mərhələsinin xarici elm mərkəzləri ilə birlikdə davam etdirilməsi qərara alınmışdır.

Qoruq ölkəmizin ən çox ziyarətçi qəbul edən məkanları sırasındadır. Bələ ki, qoruğun 2019-cu ildə 130 minə yaxın ziyarətçi olmuşdur. Ötən il uğurla başa vuran qoruq abidələrin mühafizəsini, təblığını, elmi-tədqiqat işlərini, işin beynəlxalq standartların tələbləri uyğun qurulmasını, xidmət keyfiyyətinin yüksəldilməsini, sosial-iqtisadi inkişafın təmin edilməsini, ictimaiyyətə əlaqələrin gücləndirilməsini bu il de özünün əsas fealiyyət istiqamətləri kimi müəyyənləşdirib. Xarici ölkələrin qoruq və muzeyləri ilə əlaqələrin qurulması, mövcud əlaqələrin möhkəmləndirilməsi də prioritətlər sırasındadır. Qeyd edək ki, ötən il Portuqaliyanın YUNESKO-Mədəni İrs Siyahısına daxil edilmiş qayaüstü incəsənət abidəsi Foz Koanın qayaüstü rəsmlərindən bəhs edən "Avropanı qayaüstü incəsənətə gəzək" adlı sərgi Qobustan Milli Tarix-Bədii Qoruğunda, Qobustan abidələrindən bəhs edən sərgi isə Foz Koan qoruğunun muzeyində nümayiş olunmuşdur. Qobustan Milli Tarix-Bədii Qoruğun əməkdaşlarından ibarət nümayəndə heyəti İspaniyanın YUNESKO Dünya Mədəni İrsi Siyahısına daxil edilmiş Levant qayaüstü incəsənət ənənəsinin xarakterik abidələrinin təmsil olunduğu La Valltorta muzeyi və Al Barrakin Rio Martin milli parkına işgüzar səfərdə olmuşdur.

Milli-mənəvi və dünyəvi dəyərlərin qorunması və gələcək nəsillərə çatdırılması her zaman öz aktuallığını qoruyur. Bu məqsədə qoruq Azərbaycan xalqının yaşatdığı və təbliğ etdiyi bəşəri ideyaların, milli-mənəvi və dünyəvi dəyərlərin, bayram günlərinin, əlamətdar gün və hadisələrin qeyd edilməsi və təbliğ istiqamətində çoxsaylı tədbirlər həyata keçirir. Qeyd edək ki, safari turlarının təşkil məqsədi ilə ötən il qoruq 1 ədəd kvadrosikl markalı nəqliyyat vasitəsi almışdır. Cari ilde bu nəqliyyat vasitələrinin sayının artırılması və safari turlarının genişləndirilməsi nəzər-

de tutulur.

Sevindirici məqamlardan biri də 2019-cu ilin dekabr ayında Mərakeşin paytaxtı Ər-Rabatda keçirilmiş İslam Dünyası İrs Komitəsinin növbədənəkar iclasının yekun sənədine əsasən, Qobustan qayaüstü rəsmlərinin İslam Dünyası İrs Siyahısına daxil edilməsidir. Bu mötəbər hadisə qarşımıza yeni vəzifələr qoymaq və məsuliyətimizi artırmaqla əbarə, fəaliyyətimizi daha da genişləndirmek baxımından bize yeni imkanlar verəcək. Ötən il uğurla başa vuran Qobustan Milli Tarix-Bədii Qoruğun kollektivi cari ilde də milli-mədəni əsirimizin bənzərsiz nümunəsi olan Qobustan abidələrinin qorunması və beynəlxalq

müstəvidə təbliğ, həmçinin qoruqda aparılan elmi-tədqiqat işlərinin canlandırılması və yeni layihələrin təşkili istiqamətində bütün qüvvə və bacarıqlarını səfərber edəcək, qarşıya qoyulan məqsəd və vəzifələrin həyata keçirilməsi üçün qətiyyətə çalışacaqdır.

Vüqar İSAYEV,
Qobustan Milli Tarix-Bədii Qoruğunun direktoru.